Sinirbilim ve düşünce tarihi

Batuhan Saç

Bilim ve Gelecek'in *Kitapçıl* çalışmasına katıldığımda, yani yaklaşık 1 sene önce, edebiyat ve bilimsel eserler üzerine kesin bir ayrım olduğunu düşünmüştüm. Ama ardından öyle bir kural olmadığını, kitapların seçimi veya tanıtımı konusunda ciddi bir serbest zemin olduğunu fark ettim. Ciddi bir serbest zemin, kitapların kendi varlığına duyulan saygı ve editörlerin, yazı kurulunun değerli geri bildirimleriyle oluştu elbette. İlk başta düşündüğüm serbest zemin şimdi sınırlarını genişletiyor ve *Kitapçıl* artık edebi eserlerin de yer aldığı bir alan haline geliyor. "Peki, bunların Oğuz Tanrıdağ'ın yazdığı *Beyin Kültürü Tarihi* kitabı ile ne alakası var?" Diyecek olursanız, Oğuz Tanrıdağ da sinirbilim ve edebiyatı birleştiren çalışmalarla tıpkı şu an *Kitapçıl*'ın geçirdiği dönüşümü sinirbilim alanında uyguluyor. Bu kitabın hem sinirbilimin edebiyatla hem de *Kitapçıl*'ın edebiyatla ilişkisini sembolize ettiğini düşünüyorum.

Birbiri ile yan yana durmasına alışık olmadığımız iki kelimedir sinirbilim ve edebiyat. Geleneksel düşüncenin yan yana kullanmadığı bu iki kelime Oğuz Tanrıdağ'ın üzerinde incelemeler yaptığı bir alan olarak karşımıza çıkıyor. Nöroloji uzmanı Tanrıdağ insanla ilgilenen ve insanı araştırmayı hedefleyen her beyin araştırmasının sosyal olmak zorunda olduğunu ifade ederken, beyin araştırması yapan araştırmacıların yapması gereken şeyin de önceden sosyal bilimcilerce öne sürülmüş kuramların deneysel alanda sınanması olduğunu ifade ediyor.

Tanrıdağ'ın kitabın giriş bölümünde ifade ettiği, "sosyal bilimlerce öngörülmüş düşünceleri sinirbilim alanında araştırmak ve sınamak" sözleri üzerine düşünürken aklıma Fairbairn'in *A Critique of Educational Aims* makalesi geldi. Makaleyi özetlemeden önce Tanrıdağ'ın sinirbilim ve edebiyat alanını birleştirme çabasının önemli olduğunu ve insan beynini anlamaya çalışan çabaların kapsayıcılığının gitgide arttığını hatırlatalım. Aslında Fairbairn'in eğitim alanına getirdiği eleştirinin sadece okullarda süren eğitime yönelik olduğunun düşünülmemesi gerekir. *A Critique of Educational Aims* makalesi bize, yaşı erişkinliğe dayanan çocukların bir törenle, bir uygulama şartıyla "erişkinler grubu"na kabul edildiklerini anlatır. Elbette anlatacağım bu içe alış şekli, günlük hayatta da pek çok alanda karşılaşacağımız bir uygulamadır. Bahsettiğim "inisiyasyon" ayinleri bir kabile içinde ergenler üzerinde yapılıyor. Bu tören, ergenlerin erkekler topluluğuna katılması sürecini kapsıyor. Törenlerin uygulaması iki şekilde yapılıyor. İlki, ergenlerin bağlılık yemini etmesiyle bir sosyal yükümlülük altına girmelerini, ikincisinde ise gruba katılmak isteyenlere erkeklik pratiğini kazandırmayı amaçlıyorlar. Bu erkeklik pratiği avlanma, toplumu yönetme ve cinsel konulardaki bilgileri içeriyor. Uygulamaların bizi ilgilendiren kısmı "erişkinlikler grubu"na katılmanın şartı olarak bir tür kan akıtma ve bedene yapılan zarar verici bir davranışın sergilenmesidir (aslında kabilenin bu ilkel görünen davranışı, günümüzdeki sünnetin de çok benzeri). Buradan geleceğim nokta hem Mart ayında tanıttığım *Beyindeki Hayaletler* kitabının yazarı, sinirbilimci Ramachandran'ın hem de Oğuz Tanrıdağ'ın ifade ettiği ortak görüş olan sosyal bilimin bilgilerini sınayıp kabul etmek ile ilişkili gözüküyor. Yani Oğuz Tanrıdağ, yaptığı Açık Radyo programlarında okuduğu edebi eserlerde ilkel kabilenin yaptığı bu inisiyasyon ayinine benzer bir davranışta bulunuyor. Bilgileri inisiyasyon ayinine sokarak onları sinirbilim kabilesine katıyor diyebilir miyiz?

Şimdi ise kitabın en çok üzerinde durduğu kavram olan"beyin kültürü" kavramına kitabın kelimeleriyle açıklık getirelim. Beyin kültürü beyni tanımakla ilişkili bir kavramdır. Bu kavramın içine beyni tanıyıp onu korumak da giriyor, yani beyin sağlığı. Oğuz Tanrıdağ, beyin kültürü kavramının çeşitli engellerle karşılaşsa dahi günlük yaşamın içine girdiğini ifade ediyor. Tanrıdağ, bu engellerden bahsederken beynin gizeminden ve bilinemezciliğinden faydalanan insanlara işaret ediyor. Beyin kültürü tarihçiliği yapan insanlar ise beyni yalnızca fizyolojik, nörolojik bir yapı ve tıbbın bir parçası olarak ele almıştır diyor Tanrıdağ. Bu ele alışın ne sanatla ne dünya tarihi ile ne de edebiyatla ilişkisinin olduğunu ekliyor. Tanrıdağ bu aşamada, beyin kültürü araştırmalarının tarihini kitabının içeriğiyle kronolojik bir sıraya oturtuyor. Beyin bilgisini bilim tarihinden önce felsefede aramamız gerektiğini hatırlatarak beyin kültürü kavramının hayatın her alanıyla ve insanın her yönüyle ilgili beyin bilgilerini kapsadığını anlatıyor. Kitap da insanlık tarihiyle eş olarak yaklaşık üç buçuk milyon yıl önceden başlayarak günümüze kadar daha çok tanıdığımız beyne yönelik bilgileri bizlerle paylaşıyor. İnsan beyni ile ilgili yaklaşık üç buçuk milyon yıl önceden başlayarak her çağın kendine özgü özellikleriyle birlikte beyin üzerine bilinenler anatomik, fizyolojik ve nörolojik yönden aktarıldıktan sonra beyin kültürü yorumu da kitabın içindeki her bölüme farklı bir bakış açısı katmak için eklenmiş.

Oğuz Tanrıdağ, *Beyin Kültürü Tarihi*, Boyut Yayın Grubu, 2017, 220 s.

Kitap, insanlık tarihiyle eş olarak yaklaşık üç buçuk milyon yıl önceden başlayarak günümüze kadar beyne yönelik bilgileri bizlerle paylaşıyor. İnsan beyni ile ilgili her çağın kendine özgü özellikleriyle birlikte beyin üzerine bilinenler anatomik, fizyolojik ve nörolojik yönden aktarıldıktan sonra beyin kültürü yorumu da kitabın içindeki her bölüme farklı bir bakış açısı katmak için eklenmiş.

Kitap Hegel'den Marx'a, Kierkegaard'dan Comte'a, William James'den Lev Vygotsky'e birçok düşünürün ortaya koyduğu görüşlerin beyinde nasıl bir karşılığı olduğunu açıklıyor ve ayrı bir perspektif sunuyor. Yani Oğuz Tanrıdağ, sinirbilim ile edebiyat ve felsefe alanında önemli bir köprü kuruyor. Tıpkı Açık Radyo programının açılışında ifade edildiği gibi; "tarihten, sanattan ve edebiyattan örneklerle beyin."